

ČESKOBUDĚJOVICKÁ DIECÉZE V OBDOBÍ EPISKOPÁTU ŠIMONA BÁRTY VE SVĚTLE TŘEBOŇSKÉHO ARCHIVU

Marek ŠMÍD

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Historický ústav
Branišovská 31a
370 05 České Budějovice
e-mail: smidma@seznam.cz
ORCID: 0000-0001-8613-8673
SCOPUS Author ID: 55606414100

ŠMÍD, Marek. Diocese of České Budějovice during the Episcopate of Šimon Bárta in the Light of the Třeboň Archive. In *Studia Historica Nitriensia*, 2020, vol. 24, no. 2, pp. 505-515, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2020.24.2.505-515.

The study deals with the life, work and activities of the Bishop Šimon Bárta (1864-1940) in the period 1920-1940 when he headed the diocese of České Budějovice. The study is based on the sources of the state regional archive in Třeboň (Bishop's Archive collection), periodicals, documents of an official nature and numerous literature. Bárta's life is set in the historical-religious context of the first and second Czechoslovak Republics and the Protectorate of Bohemia and Moravia while it tries in thematic blocks to reconstruct the episcopal work of the eighth bishop of České Budějovice. There are important parts of his administration of the diocese which the text also includes such as the holding of the Eucharistic Congress in 1927, the transformation of the local priestly seminary, national tensions and the bishop's position in the hierarchy of Czechoslovak bishops. The work is an interesting contribution to the Church history of the first half of the 20th century.

Klíčová slova: Šimon Bárta; českobudějovická diecéze; první republika; náboženské poměry; pastorační praxe;

Keywords: Šimon Bárta; Diocese of České Budějovice; First Republic; Religious Matters; Pastoral Praxis;

Třebaže dnes existuje k osobnosti Šimona Bárty již poměrně rozsáhlé množství pramenů a literatury, domníváme se, že dosud nebyly vytěženy právě ty archivy, které s ohledem na časovou a geografickou blízkost věnují českobudějovickému biskupovi největší pozornost. Drobnější studie byly sice publikovány, především texty Vladimíra Feldmanna *Nacistickou cenzurou neprošlý pastýřský list biskupa Bárty*, Martina Weise *Českobudějovický biskup Bárta* a Marka Šmída *Obsazení biskup-*

ského stolce po skonu českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky v roce 1920,¹ avšak velký dluh regionálním církevním dějinám nebyl dosud příliš umenšen. Z tohoto ohledu, s důrazem na dostupný fond Biskupský archiv České Budějovice 1785 (1786) – 1949 Státního oblastního archivu v Třeboni, pobočka České Budějovice, se proto pokusíme přiblížit náboženský život českobudějovické diecéze v meziválečném období, kdy se episkopát Šimona Bárty v letech 1920-1940 téměř shoduje s obdobím první Československé republiky (1918-1938).

Osobností Šimona Bárty a jeho duchovního působení na jihu Čech se ve zmíněném Státním oblastním archivu zabývá dvacet jedna kartonů, z nichž nejzajímavější jsou bezpochyby 948 (Dispense, Česká kolej v Římě), 952 (Biskupský ordinariát, Šimon Bárta), 953 (Biskupský ordinariát, biskupské konference 1921-1938), 1008 (Přestupy k jiným církvím, jurisdikce), 1072 (Studentský seminář), 1073-1075 (Kněžský seminář), 1085-1086 (Stížnosti na duchovní), 1089-1090 (Církevní soud, přestupky duchovních), 1091 (Eucharistický kongres) a 1113 (Biskupství). Ačkoliv jsou jejich materiály poměrně bohaté, při podrobném pohledu zjišťujeme, že je současně značné množství cenných materiálů k analýze Bártova působení již nedostupných (Bártova korespondence, fungování biskupského úřadu, dokumenty k budově biskupství, materiály ekonomické povahy, přesná evidence kněží a řeholníků atd.); zřejmě byly jako nerelevantní nenávratně ztraceny během skartace části fondu. Přesto považujeme, s ohledem na neexistující pozůstalost českobudějovického biskupa, fondy Biskupského archivu za nejvýznamnější souhrnný materiál, na jehož základě můžeme rekonstruovat Bártovu správu českobudějovické diecéze i jeho biskupské působení v poměrně plastickém pohledu.

Třebaže byl osmý českobudějovický biskup Šimon Bárta konsekrován a intonizován v katedrále svatého Mikuláše v neděli 20. února 1921 za osobní účasti pražského arcibiskupa Františka Kordače, litoměřického biskupa Josefa Grosse a pražského pomocného biskupa Jana Sedláka,² jeho cesta k postu biskupa byla značně složitá. Jednání mezi státem a církví, jež byla s ohledem na obsazení českobudějovického biskupského stolce po smrti sedmého českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky v únoru 1920 otevřena na počátku téhož roku se táhla téměř celý rok a stala se vítězstvím vatikánské houževnatosti, jež byla ochotna poskytnout československé straně volnou ruku při obsazování některých biskupství na Slovensku. Na místo biskupa na jihu Čech prosazoval Svatý stolec rozhodného a vzdělaného kněze s autoritou a římskou formací, jenž měl být do značné míry opakem zesnulého biskupa Josefa Antonína Hůlky, Šimona Bárty, zatímco československá vláda byla ochotna uvažovat o knězi a politiku

¹ FELDMANN, Vladimír. Nacistickou cenzurou neprošlý pastýřský list biskupa Bárty. In Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 1999, roč. 36, s. 283-284; WEIS, Martin. Českobudějovický biskup Bárta – pilíř katolické tradice na jihu Čech. In Verba Theologica, 2007, roč. 12, 2007, č. 1, s. 54-67; ŠMÍD, Marek. Obsazení biskupského stolce po skonu českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hůlky v roce 1920. In Jihočeský sborník historický, 2014, roč. 83, s. 321-335.

² WEIS, ref. 1, s. 57; BUBEN, Milan. Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů. Praha: Logik, 2000, s. 16; KADLEC, Jaroslav. Českobudějovická diecéze. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1995, s. 39.

Františku Janu Kroiherovi, bývalém dvorním kaplanovi Ladislavu Dvořákovi či profesoru českobudějovického semináře Karlu Slavíkovi.³ Sporná záležitost byla nicméně uzavřena v prosinci 1920, kdy Praha se jmenováním Šimona Bárty souhlasila; dne 16. prosince byl papežem Benediktem XV. konečně jmenován českobudějovickým biskupem.⁴

Velkou pozornost věnují třeboňské archivy především tzv. odpadovému hnutí, jež na přelomu 10. a 20. let 20. století vzdálilo od církve značné množství katolických kněží a věřících. Ti buď z církve vystoupili a zůstali do budoucna bez vyznání či přestoupili do jiné církve, zejména nově vzniklé Církve československé. Církevní historici vyčíslili odpad věřících v českobudějovické diecézi v letech 1918-1924 na 40 duchovních a 90 000 laiků, což bylo z celorepublikového průměru podprůměrnou hodnotou; celkově v Československu od katolické víry odpadlo 288 kněží, většinou v západní části republiky.⁵ O skutečnosti, že se jednalo o významnou a z pohledu sídelního biskupa nepřijemnou záležitost, svědčí i množství dokumentů i stížnosti občanů na kněze v diecézi. Ty se týkaly především pronikání češtiny do liturgie, zanedbání výuky náboženství, špatné péče o kostel, kapli či faru, *mylné* interpretace národních dějin před mládeží, agitace proti světským úřadům, politikaření kněží, konfliktů s převážně liberálními učitelskými autoritami, názorových neshod se socialistickým táborem, urážek Čechů ze strany německých kněží, liknavého vysluhování svátostí, mravních poklesků duchovních (ženy, alkoholismus, nespořádaný život, vulgarita, pornografie) atd.; ne všichni provinilci však byli odpadlíci a z církve vystoupili.⁶

Významnějšími poklesky duchovních (apostáze, civilní sňatek) se zabýval diecézní církevní soud, který tvořili na počátku Bártova biskupského působení přední církevní hodnostáři, mj. Karl Petersilka, Karel Statečný, Karel Boček, Jan Budař, Karel Slavík, Antonín Polánský a další. Následkem těchto provinění proti církevním zákonům byli ti, kteří pochybili, většinou odsouzeni k degradaci a ztrátě církevního úřadu. Těchto materiálů je dnes v třeboňském archivu značné množství. Reprezentativní je např. zajímavá a logická argumentace obhajoby někdejšího faráře Jana Diviše v Českých Trubách, který vstoupil v roce 1919 v civilní sňatek se svoji kuchařkou, avšak odmítl svůj církevní úřad opustit.⁷ Zvláštní případ představoval kněz Jan Zeman, někdejší kaplan v Chýnavě u Tábora a františkánský řeholník, který vystoupil z církve, přestoupil k Církvi československé, od ní opět odpadl, vstoupil do Církve československé, snažil se vrátit zpět

³ MAREK, Pavel. České schisma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917-1924. Olomouc - Rosice: Gloria, 2000, s. 147; PEHR, Michal - ŠEBEK, Jaroslav. Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918-1928). I. (Úvodní studie). Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 73.

⁴ Jihočeské listy o volbě nového biskupa Šimona Bárty informovaly již dne 20. listopadu 1920. Jihočeské listy, 20. 11. 1920.

⁵ DOLEŽAL, Josef. Český kněz. Praha: Josef R. Vilímeček 1931, s. 71; ZLÁMAL, Bohumil. Příručka českých církevních dějin. VII. (1918-1949). Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s. 137.

⁶ Podrobněji ke stížnostem na duchovní v českobudějovické diecézi: Státní okresní archiv v Třeboni, pobočka České Budějovice (dále SOA Třeboň), fond (dále f.) Biskupský archiv České Budějovice 1785 (1786) - 1949, kartony 1085-1088.

⁷ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv České Budějovice 1785 (1786) - 1949, karton 1089, Bárta 14. 5. 1921, resp. Diviš 4. 9. 1920. Prohřešky duchovních se zabývají kartony 1089-1090.

do katolické církve, konal exercicie, ale opakovaně páchal trestnou činnost, která mu bránila v návratu. Jeho excesy s nesplácením dluhů, neplněním kněžských povinností, trvalou neposlušností vůči představeným i sexuálními přestupky vrhaly negativní světlo nejen na samotného „kněze“, ale zejména na katolickou církev v jižních Čechách.⁸

Někteří z bývalých kněží či kaplanů se rozhodli nejen opustit církevní dráhu, ale svůj návrat do běžného života *doprovodili* i civilním sňatkem. To byl případ některých kněží, kaplanů či katechetů, např. Jana Karase, Františka Polana, Jana Blažka, Antonína Chlebečka, Jana Růny, Karla Průchy, Karla Červeného, Rudolfa Polaneckého či Josefa Lány.⁹ Charakter dochované korespondence plně odhaluje, nakolik se jednalo o citlivé a emotivní téma, do níž obě strany investovaly značné množství energie. Někteří z odpadlých kněží, většinou po vyzvání katolickými úřady, svůj postoj přehodnotili a do církve se vrátili, což byl případ např. katechety Ludvíka Ostrého, jiní po letech rozvažování zůstali církvi definitivně vzdáleni (např. Antonín Chlebeček).¹⁰ Nejvýznamnějším odpadlým knězem českobudějovické diecéze se zřejmě stal vědecky zdatný a církevně erudovaný profesor morálky a křesťanské filozofie v kněžském semináři v Českých Budějovicích Karel Statečný, který se následně stal prvním profesorem Církve československé na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké v Praze.¹¹

Katolickému reformizmu Šimon Bárta úspěšně čelil mnoha aktivitami, které měly prohloubit víru a zvnitřnit náboženský život. V roce 1925, na základě přání papeže Pia XI. vyjádřeném v listu státního sekretáře kardinála Pietra Gasparriho, se zapojil do oslav jubilejního roku a zúčastnil slavnostní poutě do Říma.¹² Současně finančně podporoval alumny České koleje v Římě, kterým poskytoval dotace.¹³ Finančně podporoval i chudé žáky českého gymnázia, jímž pravidelně věnoval určitý obnos peněz.¹⁴ Na počátku 30. let vyjádřil biskup Šimon Bárta solidaritu s italskou Katolickou akcí, jež byla pravým vyjádřením pontifikátu Pia XI. s cílem *pokřesťanstění veškerého veřejného života* a zapojil se podpory její činnosti na území českobudějovické diecéze.¹⁵ Navzdory finančním těžkostem podporoval Šimon Bárta mnohé podniky mimo diecézi, zejména pokud je považoval za bohubilé a potřebné. Výrazně přispíval na poutní domy ve Svaté zemi i nemocnici svaté Alžběty s kostelem Panny Marie Sedmibolestné na Novém Městě v Praze z 18. století, kterým ročně poskytoval částky v řádech stokorun.¹⁶ V červ-

⁸ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1090; Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1924, č. 15-17, s. 67.

⁹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1008, Ruth 4. 10. 1920, resp. podpis nečitelný 3. 2. 1921, resp. Peřura 19. 3. 1923, resp. Kraus 7. 3. 1923, resp. Tylínek 20. 2. 1923, resp. Brenner 4. 3. 1921, resp. Vacek 7. 7. 1926, resp. Hrubý 14. 5. 1923.

¹⁰ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1008, Ostrý 19. 5. 1922, resp. Peřura 31. 7. 1923, resp. Chlebeček 10. 3. 1923.

¹¹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1008, Statečný 3. 1. 1924, resp. karton 1073, Brenner 12. 3. 1920.

¹² SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 948, Bouzek 10. 12. 1925, resp. Gasparri 17. 10. 1925.

¹³ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 948, podpis nečitelný 3. 11. 1928.

¹⁴ Jihočeské listy, 20. 12. 1922.

¹⁵ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 948, Švec 8. 5. 1931.

¹⁶ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 957, Holubová 23. 1. 1933, resp. 19. 2. 1935.

nu 1936 inicioval třídní setkání *Dnů katolického mládí* různých katolických sdružení, které odrážely čínorodý duchovní život v diecézi, a finančně jej zajistil.

Třeboňské archivy vrhají rovněž světlo na národnostní složení českobudějovické diecéze, jež patřila s ohledem na české země mezi oblasti s vyšší religiozitou i tradičním konzervatismem; mezi českými a moravskými diecézemi vykazovala nejvyšší procentuální zastoupení katolických věřících (90,55 %).¹⁷ Vzhledem k přítomnosti početného německého etnika v jižních Čechách se jednalo o národnostně smíšenou oblast. V diecézi žilo ve 20. letech 20. století přibližně 1 100 000 katolíků, v samotných Českých Budějovicích pak více než 50 000 obyvatel; početné německé etnikum žilo též v Jindřichově Hradci, Kaplici, Klatovech, Českém Krumlově, Prachaticích a Sušici.¹⁸ Diecézi tvořilo na pět set farností, v nichž působilo kolem 900 kněží a 100 řeholníků. Přístupných bylo více než 600 chrámů a 700 kaplí. Z národnostního hlediska žily v diecézi přibližně dvě třetiny Čechů a třetina Němců, i když Češi měli tendenci po roce 1918 počty Němců snižovat a jejich význam zmenšovat. Z 91 % katolických věřících v českobudějovické diecézi představovali 75 % Češi a 24 % Němci.¹⁹ V roce 1938 žilo podle statistik v českobudějovické diecézi 982 265 osob, které se hlásily ke katolické církvi a 105 116 osob, které se hlásily k jiným církvím či bezvěřectví. Celkem v diecézi působilo 761 kněží a téměř 20 řádů a kongregací.

Českobudějovická diecéze se v meziválečném období stala místem konání mnoha regionálních eucharistických kongresů, které měly posilnit úctu k eucharistii. V Československu se sice nejvýznamnější eucharistický kongres konal v létě 1935, ale mnohé eucharistické kongresy se naopak uskutečnily za účasti našich biskupů v zahraničí, např. v roce 1926 v americkém Chicagu, které bylo pověstné silnou českou a slovenskou menšinou. Cesty se tehdy zúčastnilo šest českých a slovenských vysokých církevních hodnostářů – královéhradecký biskup Karel Kašpar, banskobystrický biskup Marián Blaha, spišský biskup Ján Vojtaššák, apoštolský administrátor v Trnavě Pavol Jantausch, apoštolský administrátor v Košicích Jozef Čársky a předseda Hlinkovy slovenské ľudové strany Andrej Hlinka.²⁰

Českobudějovický kongres z léta 1927 tak měl do určité míry navazovat na americkou událost. Měl ambici se stát největší náboženskou událostí posledních let v Československu, proto byl dlouhodobě a pečlivě připravován.²¹ V každé farnosti byl zřízen zvláštní přípravný výbor, jehož členové byli jmenováni Šimonem Bártou. Ti agitovali mezi farníky k hojně účasti na kongresu, organizovali účast mládeže, oslovovali místní spolky, pořádali vhodné přednášky a ší-

¹⁷ NOVOTNÝ, Miroslav. Řeholní kongregace v Čechách na přelomu 19. a 20. století v kontextu proměn náboženského milieu. In *Theatrum historiae*. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice, 2008, roč. 3, s. 314.

¹⁸ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 948, formulář sčítání obyvatel z roku 1930.

¹⁹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 958; WEIS, ref. 1, s. 61-62. Podle sčítání obyvatel v roce 1921 žilo v Českých Budějovicích 57 557 obyvatel, o devět let později v roce 1930 již 59 079. <http://www.scitani.cz>, Český statistický úřad, odkaz platný k 15. lednu 2014.

²⁰ KUCÍK, Štefan. Cesta Andreja Hlinku a slovenských katolíckych biskupov do USA v roku 1926. In *Historický zborník*, 2008, roč. 18, č. 1, s. 59-72.

²¹ *Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis*, 1926, č. 1-2, s. 4-5.

řili letáky i brožury mezi věřícími.²² Jihočeští katolíci české i německé národnosti jej považovali za projev nejhlubší úcty a oddanosti Ježíši Kristu. Jak ukazuje program kongresu, slavnost byla spojená s pobožnostmi a náboženskými promluvy v jednotlivých chrámech Českých Budějovic. V čele přípravného výboru stáli biskupský notář Jan Cais jako jednatel a architekt Antonín Procházka jako jeho předseda; celý výbor tvořilo 150 členů a 11 komisí.²³

Velký diecézní sjezd ke cti Nejsvětější svátosti, jak byl v dobových materiálech označován, se konal v Českých Budějovicích ve dnech 13. až 15. srpna 1927, a to pod záštitou českobudějovického sídelního biskupa Šimona Bárty. Sjezd byl zahájen v sobotu odpoledne 13. srpna výstavou Nejsvětější svátosti, vzýváním Ducha svatého v katedrále svatého Mikuláše a promluvou biskupa Šimona Bárty.²⁴ Jeho pomyslným vrcholem byla pontifikální svatá mše dne 15. srpna v 9.30 hodin v kostele svatého Mikuláše, kterou celebroidal pražský arcibiskup František Kordač. Prvního diecézního eucharistického kongresu se účastnily nejen mnohé významné osobnosti jihočeského náboženského, společenského a politického života, ale též mnozí věřící z jiných českých diecézí, např. zmíněný pražský arcibiskup František Kordač, královéhradecký biskup Karel Kašpar, představený československé provincie jezuitů Leopold Škarek, opat strahovského kláštera Metoděj Jan Zavoral a mnozí poslanci, senátoři a další.²⁵ Počet zúčastněných je odhadován na 14 000 účastníků včetně 300 kněží.²⁶ O kongresu podrobně informovaly nejen všechny české listy, ale rovněž zahraniční.²⁷

Ve druhé polovině 20. let se Š. Bárta podílel na přípravě dalších eucharistických kongresů – v květnu 1928 kongresu v Českém Krumlově, v červnu téhož roku v Soběslavi, v září téhož roku v Třeboni a v září o tři roky později v Bechyni. Prvního zmíněného se zúčastnilo 10 000 věřících, druhého 8 000 věřících, třetího 4 500 věřících a čtvrtého 7 000 věřících.²⁸ Eucharistické kongresy v českobudějovické diecézi tak mocně přispívaly k oslavě svátostného Krista Spasitele i k duchovní obnově věřících z mnoha jihočeských farností.

Šimon Bárta byl v pravidelném styku s apoštolskou nunciaturou v Praze, která mu zprostředkovávala písemný styk s Římem.²⁹ Bártovy zásluhy v podstatě oceňovali všichni apoštolští nunciové v Praze, z nichž pravděpodobně nejvíce první zástupce Svatého stolce Clemente Micara, který jej oceňoval v souhrnné závěrečné zprávě z jeho československé mise v roce 1923. V říjnu 1924, při příležitosti Bártovy 60. narozenin, poslal papež Pius XI. českobudějovickému biskupovi zvláštní list s apoštolským požehnáním a pomocí v pastýřském úřadě ke větší cti a slávě Boží.³⁰ Není bez zajímavosti, že pro zásluhy, jež Šimon Bárta získal na poli vědeckém, mu byla v roce 1928 propůjčena hodnost čestného dok-

²² SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1091.

²³ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 957, Cais a Procházka 12. 7. 1927.

²⁴ Čech, 16. 8. 1927.

²⁵ Čech, 16. 8. 1927; Hlas lidu, 18. 8. 1927.

²⁶ Srovnej Lidové listy, 17. 8. 1927, které píše o 20 000 účastnících a 200 kněžích.

²⁷ ZLÁMAL, ref. 5, s. 103.

²⁸ Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1926, č. 30-31, s. 117, 120-121; BUBEN, ref. 2, s. 16.

²⁹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 948, resp. 952, Ciriaci 20. 5. 1929?.

³⁰ Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1924, č. 18-19, s. 69.

tora teologie bohoslovecké fakulty Univerzity Karlovy.³¹ Když se v roce 1931 uvažovalo o vhodném nástupci Františka Kordače na svatovojtěšském stolci v Praze, doporučoval Šimon Bárta ve shodě s apoštolským nunciem Pietrem Ciriacim královéhradeckého biskupa Karla Kašpara, který patřil mezi nejvýznamnější zastánce Vatikánu v řadách československého episkopátu.³² Ve 20. a 30. letech se Šimon Bárta aktivně účastnil českých biskupských konferencí, třebaže zřejmě nepatřil mezi jejich hlavní aktéry. Na základě zápisu z konference v roce 1922 jsme zpravováni, že Šimon Bárta byl – společně s královéhradeckým biskupem Karlem Kašparem – pověřen sestavením ostrého listu vládě, v němž si ordináři stěžovali na záštiplné jednání vlády s katolickou církví.³³ Šimon Bárta byl taktéž v čilém kontaktu s ostatními československými biskupy, zejména s českými. Společně s ostatními biskupy se pravidelně účastnil poutních zájezdů do Říma (celkem 4x: 1921, 1925, 1928 a 1933).³⁴ O jeho osobním setkání s papežem Piem XI. ve Věčném městě v prosinci 1928 však podrobnější informace nemáme.³⁵

Na základě znalosti dostupných třeboňských archivů bohužel nedisponujeme podrobnějšími informacemi o hospodaření diecéze. Víme pouze, že příjem českobudějovického biskupa představoval v roce 1921 částku ve výši 25 000 Kč v podobě platu a 5 000 Kč funkčního přídatku, tedy 30 000 Kč ročně, což v době poválečné inflace nepředstavovalo – s ohledem na finanční prostředky pražského či olomouckého arcibiskupa – vysokou sumu. Z těchto peněz navíc musel biskup hradit výdaje na svoji kancelář, vizitační cesty po diecézi i mimo ní,³⁶ na reprezentaci atd., takže jeho zbylé příjmy byly srovnatelné s platem kvalifikovaného dělníka.³⁷ Navzdory tomuto skromnému rozpočtu přispívala českobudějovická diecéze i na aktivity mimo jižní Čechy, určité sumy plynuly do České koleje v Římě, na křesťanský poutní dům v Izraeli, na hladovějící v Rusku, na nákup budovy pro apoštolskou nunciaturu v Praze příspěvek ve výši 110 000 Kč atd.³⁸

Nemalou péči věnoval Šimon Bárta rovněž kněžskému semináři v Českých Budějovicích. Ústav, založený v roce 1803, se nacházel ve zrušeném klášteře u kostela svaté Anny.³⁹ Bohoslovců rychle přibývalo, takže jich v roce 1828 studovalo na ústavu již 172. Studium bylo zpočátku tříleté, krátce po reformně v roce

³¹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 952, Šanda 27. 1. 1928.

³² ŠEBEK, Jaroslav. Kordačova aféra v roce 1931 v církevně-politických souvislostech. In ČECHUROVÁ, Jana et al. Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. narozeninám. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 364.

³³ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 953, Vošáhlik 18. 10. 1922.

³⁴ ŠMÍD, Marek. Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920-1950. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 334, 337-338; Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1933, č. 4-5, s. 18.

³⁵ Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1927, č. 1, s. 8-10.

³⁶ Pro harmonogram Bártových vizitačních cest podrobněji: Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1922-1940.

³⁷ Jihočeské listy, 20. 11. 1920.

³⁸ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 952, 9. 12. 1928; Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1922, č. 26, s. 101, resp. 1923, č. 12, s. 46; ŠMÍD, ref. 34, s. 294. Jen pro zajímavost, na přelomu let 1922/1923 bylo v českobudějovické diecézi na pomoc hladovějícímu Rusku vysbíráno 12 172 Kč.

³⁹ KADLEC, ref. 2, s. 66-84; NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848-1918 na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semi-

1811 se prodloužilo na čtyři roky. Na počátku 20. let 20. století se přistoupilo k další reformě vysokoškolského studia teologie. Na základě přání Svatého stolice došlo k prodloužení studia v diecézních seminářích na pět let, některé předměty – filozofie, fundamentální teologie, dogmatika, morální teologie a církevní právo – se vyučovaly latinsky, jiné česky a německy.⁴⁰ Ve funkci rektora semináře, jmenovaného z předních osobností přednášejících teologů, se postupně vystřídali tři významní církevní hodnostáři – Karel Boček v letech 1907-1926, Antonín Melka v letech 1926-1934 a Karel Reban v letech 1934-1948.

V českobudějovické diecézi působilo ve 20. letech 20. století 72 katechetů měšťanských škol, 19 profesorů náboženství na středních školách a 6 profesorů teologie.⁴¹ Navzdory obnově duchovního života ve 20. letech a jeho prohloubení o decénium později, trpěla českobudějovická diecéze nedostatkem kněžstva, přičemž mnoho míst v duchovní správě zůstávalo neobsazených. Např. v diecézi bylo v roce 1928 ze 705 kněží pouze 93 kaplanů. Duchovenstvo současně stárlo, pouze 305 ze zmíněných 705 kněží bylo na konci 20. let mladších 50 let. Co se týká bohoslovců, jejich počet byl vlivem kulturního boje, pnutí v kněžském sboru i napjatými vztahy se Svatým stolicem po roce 1918 poměrně nízký – v roce 1921 vysvětil Šimon Bárta na kněze v Českých Budějovicích dva bohoslovce, v roce 1922 tři a v roce 1923 pouze jednoho! Zájem o studium v semináři byl malý.⁴² Podle statistiky z roku 1925 studovalo v kněžském semináři v Českých Budějovicích 19 studentů teologie. Z hlediska československých diecézí se však jednalo o průměr – České Budějovice nepatřily ani k jednomu extrému statistik. Ve zmíněném roce totiž vykazovalo Československo celkem 505 bohoslovců včetně 21 seminářistů v České koleji v Římě. Teprve o deset let později – po oteplení vztahu státu a katolické církve, stabilizaci poměrů se Svatým stolicem i prohloubení duchovního života – došlo k nárůstu bohoslovců ve všech diecézích, takže v akademických letech 1934/1935, resp. 1935/1936 studovalo bohosloví v Českých Budějovicích v každém ze zmíněných let 129 studentů.⁴³ Po září 1938, s ohledem na nejistou dobu i strach z rozpínavé Třetí říše, se však počet kněží i studentů teologie opět snížil.⁴⁴

Co se týká správy diecéze, post generálního vikáře zastával do roku 1924 Josef Brenner, po jeho smrti Šimon Bárta dalšího generálního vikáře nejmenoval a sám byl ve své činnosti od poloviny 30. let značně omezen svým zdravotním stavem, ležela hlavní starost o správu diecéze na Janu Caisovi, pozdějším kancléři biskupské konzistoře. Post kancléře zastával do konce 20. let Matěj Lafata, v roce 1929 byl této funkce pro svůj pokročilý věk zproštěn a Šimon Bárta kancléřem jmenoval zmíněného Jana Caise. Ten tak ve svých rukou soustředil četné funkce a hodnosti: biskupský notář (od roku 1921), konzistorní rada (od 1928), kancléř biskupské konzistoře (od 1930) a tajný papežský komoří (od 1931).

---

náře. In Pavol Mačala et al. *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 111.

⁴⁰ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 953, Vošáhlík 18. 10. 1922; KADLEC, ref. 2, s. 72.

⁴¹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 958.

⁴² *Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis*, 1922, č. 20, s. 77; ZLÁMAL, ref. 5, s. 103.

⁴³ ZLÁMAL, ref. 5, s. 256.

⁴⁴ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1075, bez podpisu 29. 4. 1939; DOLEŽAL, ref. 5, s. 128.

V českobudějovické diecézi působily v době Bártova episkopátu četné mužské církevní řády, které měly na jihu Čech své kláštery: cisterciáci s klášterem ve Vyšším Brodě, augustiniáni s klášterem v Domažlicích, servité s klášterem v Nových Hradech, minorité s klášterem v Českém Krumlově, františkáni s kláštery v Bechyni a Jindřichově Hradci, kapucíni s kláštery v Sušici a v Horšovském Týnu, dominikáni s klášterem v Třeboni, premonstráti s kláštery v Milevsku, Frymburku, Světlíku a jinde, johanité v kláštery ve Strakoncích, Radomyšli a jinde, redemptoristé s kláštery v Českých Budějovicích, Libějovicích a jinde a další. Mužské kongregace se věnovaly pořádání lidových misií, exerciciím, kázáním, péči o poutní místa a činnosti v duchovní správě. Ženské církevní řády byly též početné, např. premonstrátky, Anglické Panny, školské sestry františkánky, školské sestry, sestry Nejsvětější svátosti atd., které se věnovaly převážně školské a charitativní činnosti. Na území českobudějovické diecéze žilo přibližně 800 řeholníků a řeholnic.⁴⁵

Po Mnichovu došlo k narušení duchovní správy českobudějovické diecéze, kdyby byly mnohé farnosti připojeny k nacistické Třetí říši. Duchovní správu a kontakt *ztracených* diecézí s místními kněžími převzal apoštolský nuncius v Berlíně Cesare Orsenigo. Některé farnosti zůstaly bez pastýřů, kteří se buď uchýlili do Německa, či odešli do českého vnitrozemí. Právě otázka pastorace odstoupených území sehrála v československo-vatikánských vztazích na přelomu let 1938 a 1939 nejvýznamnější roli, neboť bylo potřeba v Sudetech zajistit duchovní péči a jmenovat generální vikáře z řad německých kněží.⁴⁶ Generálním vikářem pro německou část českobudějovické diecéze se stal někdejší opat vyšebrodského kláštera Tecelin Jaksch, v prosinci 1938 jej nahradil Dominik Kaindl. Generálním vikářem německé části brněnské diecéze mikulovský farář Franz Linke.⁴⁷ Československo-vatikánská jednání, která v té době probíhala, se proto zabývala především pastorační novými území.⁴⁸ Vznik protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 ztížil Šimonu Bártovi správu diecéze i věřícím znesnadnil náboženský život. Státní sekretář Karl Hermann Frank apeloval prostřednictvím českých ordinářů na duchovní v zemi, aby se ve svých projevech zdrželi všech zmínek o politice a otupili ostří svých národnostních přísah, nebyl však příliš úspěšný.⁴⁹

Jeho Excelence Šimon Bárta zemřel ve čtvrtek 2. května 1940 po 15.00 hodině po více než padesátileté kněžské a téměř dvacetileté biskupské službě na svátek Nanebevstoupení Páně ve věku 75 let.⁵⁰ Pohřební obřady se konaly dne 7. května v klášterním kostele Panny Marie za účasti velkého množství věřících i kléru (li-

⁴⁵ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1665; ZLÁMAL, ref. 5, s. 310-311.

⁴⁶ ZLÁMAL, ref. 5, s. 374.

⁴⁷ KAINDL, Dominik. Dějiny kláštera Vyšší Brod v Čechách. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2008, s. 170.

⁴⁸ Pro odstoupení některých farností (Český Krumlov, Vyšší Brod, České Velenice atd.) Třetí říši podrobněji: SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 957, resp. Nathan 23. 1. 1939, resp. karton 1075, Reban 5. 10. 1938.

⁴⁹ SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 952, Kašpar 7. 9. 1939.

⁵⁰ Padesátileté kněžské jubileum Š. Bárty připomněly v březnu 1939 Jihočeské listy, 15. 3. 1939; Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis, 1940, č. 7, s. 33-34.

toměřický biskup Antonín Alois Weber, pražský pomocný biskup Jan Remiger, emauzský opat Arnošt Vykoukal, strahovský opat Stanislav Bohuslav Jarolímek a další). Pohřební obřady vykonal pražský pomocný biskup Antonín Eltschkner. Pohřben je na hřbitově svaté Otýlie v Českých Budějovicích.⁵¹ Třebaže se novým správcem ve funkci kapitulního vikáře zvolen dosavadní kancléř českobudějovického biskupství Jan Cais, na nového biskupa si diecéze musela počkat až do června 1947, kdy se devátým ordinářem stal profesor pastorální teologie Josef Hlouch.⁵²

Bylo požehnáním pro českobudějovické farníky, že stál v jejich čele v období meziválečného dvacetiletí muž vzdělaný, moudrý i srdečný. Šimon Bárta s osobní statečností čelil odlivu věřících z katolické církve,⁵³ přispíval ke stabilizaci církevních poměrů, zvyšoval počet studentů teologie v diecézi a povznášel kněžský seminář. Jako biskup v poměrně dynamické a obtížné době podporoval práva církve, zájmy českého národa, zbožnost v českobudějovické diecézi a všechny potřebné, pokud jej o pomoc požádali.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Archiv:

Státní okresní archiv v Třeboni, pobočka České Budějovice, fond Biskupský archiv České Budějovice

Dobový tisk:

Časopis katolického duchovenstva

Čech

Hlas lidu

Jihočeské listy

Lidové listy

Publikované prameny:

Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis

MACHULA, Jaromír. Vatikán a Československo (1938-1948). Paměti. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998.

Monografie a sborníky jako celek:

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. Katolická církev v Československu 1945-1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

BUBEN, Milan. Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů. Praha: Logik, 2000.

DOLEŽAL, Josef. Český kněz. Praha: Josef R. Vilímek 1931.

KADLEC, Jaroslav. Českobudějovická diecéze. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1995.

⁵¹ J. E. ndp. Dr. Šimon Bárta zemřel. Časopis katolického duchovenstva, 1940, č. 2, s. 146; J. M. ndp. Šimon Bárta, nový biskup českobudějovický. Časopis katolického duchovenstva, 1921, č. 3-4, s. 114-115; BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. Katolická církev v Československu 1945-1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 64; STŘÍBRNÝ, Jan. Církev a náboženský život za nacistické okupace. In MACH, Jiří. Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století. Dobruška: Město Dobruška, 2009, s. 103; MACHULA, Jaromír. Vatikán a Československo (1938-1948). Paměti. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 39.

⁵² SOA Třeboň, f. Biskupský archiv, karton 1113, Bienert 8. 6. 1940; WEIS, ref. 1, s. 67.

⁵³ ZLÁMAL, ref. 5, s. 103.

- KAINDL, Dominik. Dějiny kláštera Vyšší Brod v Čechách. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2008.
- MAREK, Pavel. České schisma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917-1924. Olomouc – Rosice: Gloria, 2000.
- ŠMÍD, Marek. Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920-1950. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015.
- ZLÁMAL, Bohumil. Příručka českých církevních dějin. VII. (1918-1949). Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích:

- FELDMANN, Vladimír. Nacistickou cenzurou neprošlý pastýřský list biskupa Bárty. In Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 1999, roč. 36, s. 283-284.
- KUCÍK, Štefan. Cesta Andreja Hlinku a slovenských katolických biskupov do USA v roku 1926. In Historický zborník, 2008, roč. 18, č. 1, s. 59-72.
- NOVOTNÝ, Miroslav. Řeholní kongregace v Čechách na přelomu 19. a 20. století v kontextu proměn náboženského milieu. In Theatrum historiae. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice, 2008, roč. 3, s. 307-320.
- NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848-1918 na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semináře. In Pavol Mačala et al. Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 105-120.
- PEHR, Michal – ŠEBEK, Jaroslav. Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918-1928). I. (Úvodní studie). Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012.
- STŘÍBRNÝ, Jan. Církev a náboženský život za nacistické okupace. In MACH, Jiří. Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století. Dobruška: Město Dobruška, 2009, s. 93-142.
- ŠEBEK, Jaroslav. Kordačova aféra v roce 1931 v církevně-politických souvislostech. In ČECHUROVÁ, Jana et al. Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. narozeninám. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 355-367.
- ŠMÍD, Marek. Obsazení biskupského stolce po skonu českobudějovického biskupa Josefa Antonína Hálky v roce 1920. In Jihočeský sborník historický, 2014, roč. 83, s. 321-335.
- WEIS, Martin. Českobudějovický biskup Bárta – pilíř katolické tradice na jihu Čech. In Verba Theologica, 2007, roč. 12, 2007, č. 1, s. 54-67.

Počet slov: 5022

Počet znakov vrátane medzier: 34 912